

CARTEA ÎNTÎI - ISTORIA¹

CAPITOLUL 1

ITALIENII

În epoca renașterii culturale din Europa, nici o țară nu se găsea într-o situație atât de favorabilă din punct de vedere comercial și industrial ca Italia². Barbaria nu reușise să distrugă pînă la rădăcini vechea cultură romană. Un cer darnic și un sol fertil ofereau agriculturii resurse abundente pentru hrana unei populații numeroase, chiar cu o exploatare primitivă, Artele și meseriile cele mai necesare fuseseră tot atât de puțin distruse ca și vechea constituție municipală romană. Pescuitul bogat de coastă constituia pretutindeni o școală de formare a navigatorilor, iar navigația de-a lungul unui litoral întins suplinea, din plin, lipsa de căi de comunicații din interior. Legăturile maritime și vecinătatea imperiului elen, a Asiei mici și a Egiptului ofereau Italiei avantaje însemnate în comerțul cu Orientul, comerț care, înainte — deși nu pe o scară mare —, se exercita prin intermediul Rusiei, în direcția țărilor nordice. Datorită acestor relații, Italia trebuia să ajungă și în posesia acelor științe, arte și industrii pe care Grecia le salvase din cultura antichității.

De la emanciparea orașelor italiene de către Otto cel Mare, s-a adevărat și aici ceea ce istoria ne dovedise și mai înainte și mai tîrziu în atîtea rînduri, anume ca libertatea și industria sînt tovarăși de nedespărțit, deși nu rareori una apare imediat după cealaltă. Acolo unde se dezvoltă industria și comerțul, putem fi siguri că libertatea nu întîrzie să-și facă și ea apariția; dacă libertatea își desfășoară undeva stindardul ei, este un semn sigur că industria, mai devreme sau mai tîrziu, își va face apariția. Căci nimic nu este mai firesc decît ca omul, după ce a dobîndit avuții materiale și spirituale, să aspire ca ele să fie garantate, pentru ca aceste cuceriri să poată fi moștenite de urmașii lui sau pentru ca, după ce a beneficiat de libertate, să-și închine forțele pentru a-și ameliora condițiile sale fizice și spirituale.

Pentru prima dată de la dispariția statelor libere din antichitate, orașele Italiei oferă acum, din nou, lumii, viziunea unor comunități publice, libere și bogate. Orașe și regiuni se ajută reciproc în ridicarea prosperității lor, fiind puternic sprijinite de cruciade. Transportul cruciaților și aprovizionarea lor nu duc numai la stimularea navigației, ci oferă și prilejul pentru stabilirea de fecunde legături comerciale cu Orientul, pentru introducerea de noi industrii, de noi procedee și noi plante și pentru cunoașterea

de noi necesități. Pe de altă parte, opresiunea feudală este atenuată, sub diferite forme, în favoarea agriculturii libere și a orașelor.

Alături de Veneția și Genova se distinge, în mod deosebit, Florența, prin manufacturile și circulația sa bănească. Încă în secolul al XII-lea și al XIII-lea, manufacturile ei de mătase și de lână cunosc o mare înflorire, corporațiile acestor meserii iau parte la conducerea țării și, sub influența lor, ia naștere republica. Numai industria lînii numără două sute de ateliere; 80 000 de bucăți de postav se produc anual, pentru care materia primă se aduce din Spania. În afară de acestea, se importă anual postavuri obișnuite din Spania, Franța, Belgia și Germania, pentru 300 000 de guldeni de aur, care, după ce se apretează, se exportă în Levant. Florența devine bancherul întregii Italii; se numără aici 80 de case de bancă*. Statul are un venit anual de 300 000 de guldeni de aur (15 milioane franci, în banii noștri), fiind deci cu mult mai bogat decât regatul Neapole și Aragon din acea vreme și decât Marea Britanie și Irlanda din timpul reginei Elisabeta**.

Astfel, în secolul al XII-lea și al XIII-lea, vedem Italia deținând toate elementele de prosperitate economică a țării și avînd, din punct de vedere comercial și industrial, o mare superioritate față de toate celelalte națiuni. Agricultură și industria ei au servit drept model și stimulent pentru celelalte țări. Drumurile și canalele ei sînt cele mai bune din Europa. Lumea civilizată ei îi datorează băncile, busola, construcția îmbunătățită de corăbii, cambia și o mulțime de uzanțe și de legi comerciale dintre cele mai utile, precum și o mare parte din instituțiile sale municipale și de stat. Marina ei comercială și marina ei de război sînt cu mult cele mai însemnate din mările sudice. Comerțul mondial este în mîinile sale, căci, cu excepția circulației încă neînsemnate din mările nordice, acesta se limitează la Marea Mediterană și Marea Neagră. Italia aprovizionează toate țările cu articole de lux și cu produse din zona caldă și este aprovizionată cu materii prime de această zonă. Un singur lucru îi lipsește țării pentru a deveni ceea ce este Anglia din zilele noastre și, pentru că nu are acest lucru, pierde totul: îi lipsește unitatea națională și forța care izvorăște din aceasta.

Orașele și magnații Italiei nu se consideră ca părți ale unuia și aceluiași corp, ci se războiesc și se distrug unii pe alții, ca și cum ar fi puteri și state independente. Pe lîngă aceste lupte din afară, fiecare oraș este supus schimbărilor provocate de luptele interne dintre democrație, aristocrație și monarhie. Aceste lupte, care distrug bunăstarea, sînt alimentate și întărite de puteri străine și de invaziile acestora, precum și de către o teocrație indigenă și excomunicările ei, care dezbină orașele între ele împărțindu-le în două tabere ostile.

* De L'Écluze, *Florençai ses vicissitudes* p. 23, 26, 32, 103, 213.

** Pecchio³, *Histoire de l'économiepolitique en Italie*.

Cum se distruge singură Italia, ne arată în modul cel mai pregnant istoria forțelor sale maritime. Mai întâi vedem *Amalfi*⁴ (din secolul al VIII-lea pînă în al XI-lea) mare și puternic*. Corăbiile sale acopereau mările, și toți banii care circulau în Italia și Levant erau din Amalfi. Amalfi avea cea mai bună legislație maritimă și dreptul său maritim era adoptat de toate porturile mediteraneene. În secolul al XII-lea această forță maritimă este distrusă de Pisa; la rîndul ei, Pisa cade sub loviturile *Genovei* și însăși Genova, după o luptă de o sută de ani, trebuie să se supună *Veneției*.

Căderea *Veneției* apare și ea ca o urmare indirectă a acestei politici mărginite. Unei confederații de puteri maritime italiene i-ar fi fost ușor nu numai să mențină preponderența Italiei în Grecia, în insule, în Asia Mică și în Egipt, dar ar fi putut chiar s-o extindă și s-o consolideze din ce în ce mai mult, să oprească invaziile și pirateriile turcilor și să se lupte chiar cu portughezii pentru drumul pe la Capul Bunei Speranțe⁵. Așa cum stăteau însă lucrurile, *Veneția* nu numai că era redusă la forțele ei proprii, dar ea era paralizată și în afară, de către celelalte state italiene, ca și de puterile europene învecinate.

Unei confederații bine organizate de puteri continentale italiene, nu i-ar fi fost greu să apere independența Italiei împotriva marilor monarhii. În 1526 s-a încercat să se întemeieze o astfel de confederație⁶, dar numai într-un moment de pericol și în vederea unei apărări momentane. Indiferența și trădarea membrilor și conducătorilor ei a avut ca urmare subjugarea Milanului și prăbușirea republicilor toscane. Din vremea aceea datează decadența industriei și a comerțului Italiei**.

Înainte vreme, ca și mai târziu, *Veneția* a vrut să constituie, ea singură, o națiune. Atît timp cît a avut de-a face, în Italia, numai cu naționalități divizate sau cu o Grecie lipsită de viață, nu i-a fost greu să-și mențină supremația industrială și comercială în țările de pe coasta Mării Mediterane și a Mării Negre. Cînd însă națiuni întregi și pline de viață au apărut pe scena politică, s-a văzut că *Veneția* era numai un oraș și că aristocrația ei era numai o aristocrație municipală. Cucerise, într-adevăr, multe insule și provincii întinse, pe care le-a guvernat însă totdeauna ca pe țări cucerite, și astfel, după mărturia tuturor istoricilor, fiecare cucerire a slăbit-o și mai mult, în loc s-o consolideze.

Tot atunci, în interiorul republicii se stingea, încetul cu încetul, spîritul căruia ea îi datora gloria. Puterea și bunăstarea *Veneției*, opera unei

* *Amalfi* număra 50 000 de locuitori în epoca strălucirii sale: Flavio Guio, inventatorul busolei, era cetățean al acestui oraș. Cu ocazia jefuirii orașului Amalfi de către pisani (1135 sau 1137), s-au găsit *Pandectele* acea carte veche care a fost mai târziu atît de dăunătoare libertății și puterii Germaniei.

** Astfel Carol al V-lea a fost acela care a distrus comerțul și industria Italiei, după cum a distrus-o pe cea din Olanda și din Spania. Cu el a apărut noblețea întărită prin scrisori, ca și concepția că este umilitor pentru nobile să se ocupe de comerț și meserii—idee care a exercitat o influență dezastruoasă asupra industriei naționale. Pînă atunci dominase ideea *contrară*; cei care aparțineau Casei de Medici încă se mai ocupau de comerț, chiar după ce, de mult, erau suverani.

aristocrații patriotice și eroice, provenită dintr-o democrație energetică și iubitoare de libertate, s-au menținut și au crescut atâta vreme cît libertatea a întreținut energia democrată și cîtă vreme aceasta a fost condusă de patriotism, de înțelepciune și de spiritul eroic al aristocrației; cu cît însă aristocrația a degenerat într-o oligarhie despotică, care a distrus toată libertatea și energia poporului, cu atît mai mult au pierit rădăcinile puterii și bunăstării, chiar dacă crengile și coroana au mai continuat să înflorească o bucată de vreme *.

„O națiune căzută în robie — spune Montesquieu⁸ — năzuiește mai mult să păstreze ceea ce a dobîndit decît să dobîndească; una liberă, dimpotrivă, caută mai mult să dobîndească decît să păstreze”**. La această observație, plină de adevăr, el ar fi trebuit să adauge: „atunci cînd aspiiri doar să păstrezi, și nu să dobîndești, ești sortit pieirii”, căci fiecare națiune care nu progresează decade din ce în ce mai adînc și pînă la urmă trebuie să piară. Cu totul departe de a-și extinde comerțul și de a face noi descoperiri, venețienilor nici măcar nu le trecea prin minte să tragă foloase de pe urma descoperirilor făcute de alte națiuni. Că prin descoperirea noului drum comercial, atunci cînd aceasta s-a făcut, ar fi putut fi excluși din comerțul cu Indiile Orientale⁹, la aceasta venețienii nici nu s-au gîndit. Ceea ce toată lumea vedea, ei nu voiau să creadă. Iar cînd au început să simtă consecințele dezavantajoase ale schimbării de situație, au căutat să mențină vechiul drum, în loc să participe la avantajele create de cel nou; au încercat ca prin intrigi josnice să mențină și să obțină ceea ce ar fi fost dobîndit printr-o înțeleaptă folosire a condițiilor schimbate, prin spirit întreprinzător și vitejie. Și cînd, pînă la sfîrșit, au pierdut ceea ce posedaseră și cînd bogățiile Indiilor Orientale și Occidentale¹⁰ se scurgeau spre Cadix și Lisabona, în loc să intre în porturile lor, ei, ca niște naivi și risipitori, au recurs la alchimie ***.

În epocile de propășire și înflorire a republicii, înscrierea în cartea de aur era considerată ca o răsplată pentru merite deosebite în comerț, în industrie sau în serviciul statului și în război. În felul acesta și străinii aveau acces la ea, de exemplu cei mai de vază fabricanți de mătase imigrați din Florența ****. Cartea aceasta s-a închis însă atunci cînd distincțiile onorifice și veniturile statului începuseră a fi considerate ca moșteniri ereditare ale patricienilor. Mai tîrziu, pentru că s-a recunoscut necesitatea de a se reface clasa patricienilor, sărăcită și degenerată, această carte a fost din nou des-

* „ Quand les nobles, au lieu de verser leur sang pour la patrie, au lieu d'illustrer l'Etat par des victoires et de l'agrandir par des conquêtes, n'eurent plus qu'à jouir des honneurs et a se partager des impôts, on dut se demander pourquoi il y avait huit ou neuf cents habitants de Venise qui se disaient propriétaires de toute la République”. Daru⁷, *Histoire de Venise*, vol. IV, c. XVIII.

** Montesquieu, *De l'Esprit des lois*, p. 192.

*** Un șarlatan ordinar, Marco Bragadino, care pretindea că deține arta de a face aur, a fost luat în brațe de aristocrație ca un mîntuitor Daru, *Histoire de Venise*, vol. III, c. XIX¹¹.

**** Veneția, ca și mai tîrziu Olanda și Anglia, folosea orice prilej ca să atragă meserii și capitaluri din țări străine. În urma impilărilor tiranului Castruccio Castraccani¹² din Lucca¹³, un număr considerabil de fabricanți de mătase a venit la Veneția și de la Lucca, unde încă din secolul al XIII-lea confecționarea de catifea și mătase era în mare ascensiune, Sandu, *Histoire de Venise*, vol. I, p. 247—256.

chisă. Dar condiția principală pentru a fi înscris în ea nu mai erau, ca altădată, serviciile aduse statului, ci bogăția și nașterea din viță nobilă. Prin aceasta onoarea cărții de aur decăzuse atît de mult, încît timp de un secol a rămas aproape în zadar deschisă.

Dacă întrebăm istoria asupra cauzelor decăderii acestei republici și a comerțului ei, ea ne răspunde : decăderea este provocată, în primul rînd, de nebunia, lîncezeala și lașitatea unei aristocrații degenerate și de apatia unui popor căzut în robie. Comerțul și industria Veneției ar fi dispărut, dacă nu s-ar fi găsit calea pe la Capul Bunei Speranțe.

Apoi, cauza decăderii, ca, în general, la toate republicile italiene, a fost lipsa unității naționale, atotputernicia străinilor, dominația cleiului autohton și apariția, în Europa, a națiunilor mari, puternice și unite.

Dacă examinăm, în special, politica comercială a Veneției, ne convîngem de la început că politica modernă a puterilor comerciale și industriale nu este decît o copie a celei din Veneția, la o scară mărită, adică pe plan național : restricțiile în navigație și taxele vamale la import favorizează pe proprii navigatori și pe industriași față de cei străini, și încă de multă vreme exista principiul de a importa, cu precădere, materii prime și de a exporta mărfuri industriale *.

De curînd s-a susținut că, în favoarea principiului libertății absolute a comerțului, cazul Veneției ar trebui examinat în lumina acestor restricții. În aceasta s-au amestecat puține adevăruri, cu multe erori. Dacă examinăm, fără părtinire, istoria Veneției, găsim că aici, ca mai tîrziu în marile imperii, libertatea și restricțiile aduse schimburilor internaționale au fost, la epoci diferite, favorabile sau dăunătoare puterii și prosperității naționale. Favorabilă a fost republicii libertatea absolută a comerțului în primele epoci ale ascensiunii sale. Cum ar fi putut altfel un sat de pescari să ajungă o putere comercială? De folos i-au fost și restricțiile, atunci cînd a atins un anumit nivel de putere și bogăție, căci cu ajutorul acestora s-a ridicat la o supraștiință industrială și comercială. Restricțiile au început să-i fie dăunătoare numai cînd puterea ei industrială și comercială a ajuns la apogeu, căci prin aceasta s-a eliminat emulația cu celelalte națiuni și s-a alimentat indolența. Nu deci intr-o ducere a restricțiilor, ci menținerea lor, după ce de mult dispăruse cauza care le-a introdus, a fost dăunătoare venețienilor.

Apoi, argumentul acesta păcătuiește prin aceea că nu ține seama de apariția marilor state naționale, conduse de monarhia ereditară. Veneția, deși stăpîna pe provincii și insule, totuși numai un oraș italian, avea în fața ei, în epoca ascensiunii sale ca putere industrială și comercială, numai alte orașe italiene, și politica ei comercială exclusivistă putea să fie eficace numai atîta vreme cît nu i s-au opus națiuni întregi, cu forțe unite. De îndată ce acest lucru s-a întîmplat, ea nu și-ar fi putut menține supraștiința decît dacă ar fi reușit să păsească în fruntea unei Italii unite și să-și extindă politica comercială asupra întregii națiuni italiene. Nici o politică comercială însă nu a fost îndeajuns de înțeleaptă ca să mențină pe un timp mai îndelungat supraștiința comercială a unui oraș izolat în fața unor națiuni unite.

* Sismondi, *Histoire des républiques italiennes* partea I, p. 285.

Din exemplul Veneției, în măsura în care vrem să-l invocăm în zilele noastre, împotriva politicii comerciale restrictive, se poate deduce — nici mai mult, nici mai puțin — că un popor izolat sau un stat mic nu poate susține și opune, cu succes, acest sistem statelor și imperiilor mari și că o putere care, cu ajutorul restricțiilor, a ajuns la o suprafață industrială și comercială, după ce și-a atins țelurile sale, revine iarăși cu folos, la principiul libertății comerțului.

Ca pretutindeni unde se pune chestiunea libertății internaționale a comerțului, ne izbim de o confuzie a noțiunilor, produsă de cuvântul *libertate*, confuzie care a produs deja multe erori. Se vorbește despre libertatea comerțului, tot așa cum se vorbește despre libertatea religioasă sau civilă. De cele mai multe ori, prietenii și apărătorii libertății se consideră obligați să apere libertatea sub toate formele ei și astfel a devenit populară libertatea comerțului, fără să se fi făcut distincția între libertatea comerțului interior și aceea a comerțului internațional, când deosebirea dintre ambele, prin natura și efectul lor, este ca de la cer la pământ. Căci, dacă în comerțul interior restricțiile sînt numai în puține cazuri compatibile cu libertatea personală a cetățenilor, în comerțul exterior, nivelul cel mai înalt de libertate a comerțului poate coexista cu un nivel ridicat de restricții. Ba este chiar posibil ca nivelul cel mai înalt de libertate în comerțul internațional să aibă ca rezultat subjugarea națională, cum vom arăta mai târziu acest lucru cu Polonia. În acest sens a făcut și Montesquieu afirmația : *„Comerțul nu este nicăieri supus la restricții mai mari ca în țările libere, și nicăieri nu este mai liber ca în cele guvernate despotice”*¹⁴.

CAPITOLUL 2

HANSELE

Ajuns stăpîn în Italia, spiritul industrial, comercial și al libertății a trecut Alpii, a străbătut Germania și și-a clădit un nou regat pe țărmurile marilor nordice.

Chiar Henric I¹, tatăl eliberatorului municipiilor italiene², a încurajat așezarea noilor orașe și expansiunea celor vechi, care, în parte, se ridicaseră chiar pe locurile vechilor colonii romane și pe domeniile imperiale.

Așa cum, mai târziu, au făcut regii Franței și ai Angliei, el și urmașii lui au considerat orașele ca cea mai solidă contrapondere a aristocrației, ca sursa cea mai bogată a veniturilor statului și ca o nouă bază a apărării naționale. Ca rezultat al relațiilor lor comerciale cu orașele italiene, al întrecerii cu industria italiană și al instituțiilor lor libere, aceste orașe germane au atins, în scurt timp, un înalt nivel de bunăstare și civilizație. Traiul comun în societate a dat naștere spiritului de progres în arte și meserii și aspirației de a te distinge prin bogăție și întreprinderi, în timp ce bogăția materială a atras după sine dorința de a forma și ameliora condițiile politice.

CUPRINS

	<u>Pag.</u>
Un autor și o doctrină a sistemului național de economie politică : FRIEDRICH LIST (prof. dr. <i>Ivanciuc Nicolae-Văleanuși</i> dr. <i>Victor Vasiloiu</i>)	V
<i>Prefață.</i>	1
<i>Introducere.</i>	27

CARTEA ÎNȚI : ISTORIA

CAPITOLUL 1 : Italienii	43
CAPITOLUL 2 : Hansele	48
CAPITOLUL 3 : Olandezii	57
CAPITOLUL 4 : Englezii	62
CAPITOLUL 5 : Spaniolii și portughezii	76
CAPITOLUL 6 : Francezii	82
CAPITOLUL 7 : Germanii	87
CAPITOLUL 8 : Rușii	95
CAPITOLUL 9 : Nord-americanii	98
CAPITOLUL 10 : Învățămintele istoriei	106

CARTEA A DOUA : TEORIA

CAPITOLUL 11 : Economia politică și economia cosmopolită	113
CAPITOLUL 12 : Teoria forțelor productive și teoria valorilor	121
CAPITOLUL 13 : Diviziunea națională a lucrărilor și asociația forțelor naționale productive	131
CAPITOLUL 14 : Economia particulară și economia națională	140
CAPITOLUL 15 : Naționalitatea și economia națiunii	147
CAPITOLUL 16 : Economia publică și economia de stat, economia politică și eco- nomia națională	160
CAPITOLUL 17 : Industria și forțele productive individuale sociale și politice ale națiunii	161
CAPITOLUL 18 : Industria și forțele productive naturale ale națiunii	169
CAPITOLUL 19 : Industria și forțele materiale sau capitalul material al națiunii	177
CAPITOLUL 20 : Industria și interesele agriculturii	184
CAPITOLUL 21 : Industria și comerțul	198
CAPITOLUL 22 : Industria și navigația comercială marina militară și colonizarea	204
CAPITOLUL 23 : Industria și instrumentele de circulație	205
CAPITOLUL 24 : Industria și principiul conservării și progresului	219
CAPITOLUL 25 : Industria și instrumentele de stimulare a producției și consuma- ției	224

	<u>Pag.</u>
CAPITOLUL 26 : Vama ca instrument principal pentru crearea și protejarea industriei naționale	227
CAPITOLUL 27 : Vama și școala dominantă	231

CARTEA A TREIA : SISTEMELE

CAPITOLUL 28 : Economisții italieni	239
CAPITOLUL 29 : Sistemul industrial (impropriu numit de școală <i>sistem mercantilist</i>).	243
CAPITOLUL 30 : Școala fiziocrată sau sistemul agricol.....	247
CAPITOLUL 31 : Sistemul valorii de schimb (impropriu numit de școală <i>sistem industrial</i>) – Adam Smith	249
CAPITOLUL 32 : Continuare – Jean Baptiste Say și școala sa	252

CARTEA A PATRA : POLITICA

CAPITOLUL 33 : Supremația insulară și puterile continentale. America de Nord și Franța	259
CAPITOLUL 34 : Supremația Angliei și Uniunea Vamală Germană	272
CAPITOLUL 35 : Politica continentală	285
CAPITOLUL 36 : Politica comercială a Uniunii vamale germane	293
<i>Completare</i>	301

ANEXE

<i>Notele traducătorilor</i>	303
<i>Indice de materii</i>	347
<i>Indice de numiri geografice</i>	367
<i>Indice de persoane</i>	371

Redactor BARBU BERCEANU
Tehnoredactor MIRCEA CONSTANTIN

Bun de tipar 25.12.1972. Hirtie scris I.A, format
16,70×100 de 80 G/m². Coli de tipar 27,25+1 planșă.

C.Z. pentru biblioteci mari: 330.185.3.
C.Z. pentru biblioteci mici: 330.9.

Întreprinderea poligrafică Informația,
București, str. Brezoianu nr. 23 – 25
Republica Socialistă România

